

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРИБУТКУ SMART-ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

PROBLEMS OF PROFIT FORMATION OF SMART-ENTERPRISES IN THE CONVENTION OF THE COVID-19 PANDEMIC

У статті розглянуто особливості ведення бізнесу в умовах пандемії COVID-19. Доведено, що з початком пандемії COVID-19 кількість діючих підприємств в Україні зросла на 1,65%. В той же час кількість збиткових підприємств зросла на 28,6%. Карантинні обмеження, введені в Україні спричинили призупинення діяльності вітчизняних підприємств, які стикнулися з додатковими проблемами, серед яких: необхідність перебудови бізнес-моделі діяльності підприємств, скорочення персоналу, підвищення собівартості продукції, зниження обсягів реалізації продукції та інші проблеми. З'ясовано, що smart-підприємства не стикнулися з проблемами організації бізнесу та прибутковості в умовах карантинних обмежень. Такі підприємства своєчасно «цифровізували» бізнес-процеси, впровадивши нові інформаційно-комунікаційні технології.

Ключові слова: підприємство, smart-підприємство, прибуток, формування прибутку, пандемія COVID-19.

The article considers the peculiarities of doing business in the COVID-19 pandemic. It is proved that with the beginning of the COVID-19 pandemic the number of operating enterprises in Ukraine increased by 1,65%. At the same time, the number of unprofitable enterprises increased by 28,6%. Odesa oblast, Kirovohrad oblast and Kyiv are the regions most affected by the COVID-19 pandemic in Ukraine. It is determined that the loss of profits from the COVID-19 pandemic in large enterprises is 10-25%, and in small enterprises 25-50%. It is proved that the declining trend of profitability of operating activities of domestic enterprises accelerated further in the COVID-19 pandemic and reached 3,9% in 2020. Quarantine restrictions imposed in Ukraine led to the suspension of domestic enterprises, which faced additional problems. Among such problems are: the need to restructure the current business model of enterprises, reduce staff, increase production costs, reduce sales and other problems. It was found that smart companies did not face the problems of business organization and profitability under quarantine restrictions. Such enterprises timely fully "digitized" business processes based on modern information and communication technologies and other technologies of Industry 5.0; have high innovation activity; in the structure of the enterprise created its own research laboratory for the implementation of innovative developments; are energy and cost saving; constantly reduce the time of launch of a new product on the market, improve product quality. Examples of efficient and profitable domestic smart enterprises in various industries are given. For example, smart enterprises in the field of insurance increased the number of contracts concluded in Ukraine for compulsory civil liability insurance of vehicle owners in electronic form by 3,2 times compared to 2019; Retail enterprises increased the share of sales via the Internet by 2,1%, non-cash payments increased by 36% of the total retail trade in Ukraine.

Key words: enterprise, smart enterprise, profit, profit formation, COVID-19 pandemic.

УДК 338.314

DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.73-7>

Шацька З.Я.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри smart-економіки
Київський національний університет
технологій та дизайну

Сілівончик О.Б.

магістрант
Київський національний університет
технологій та дизайну

Shatska Zorina

Kyiv National University of Technologies
and Design

Silivonchuk Olena

Kyiv National University of Technologies
and Design

Постановка проблеми. В умовах ринкової економіки, за якої підприємства здійснюють свою діяльність самостійно, за власний кошт і ризик, головним критерієм ефективності їх діяльності постає прибуток. Прибуток – це кінцевий результат господарської діяльності підприємства, який формується як різниця між доходом підприємства і понесеними ним витратами на здійснення господарської діяльності. З метою забезпечення постійного формування, розподілу та використання прибутку, підприємство повинно створити певні управлінські та організаційні аспекти, здійснюючи управління прибутком [3, с. 310-313].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування і використання прибутку підприємств постійно знаходиться в зоні уваги науковців. Її вирішенню присвячено праці провідних вітчизняних науковців, серед яких: Березін О.В., Бутенко Н.В., Гринчуцький В.І., Карапетян Е.Т., Погріщук Б.В., Шваб Л.І. та багато інших. З початком пандемії COVID-19 проблема формування і використання прибутку вітчизняних підприємств ще більше загострилася, чому сприяло

введення карантинних обмежень ведення бізнесу в Україні. Тому виявлення проблем формування прибутку вітчизняних підприємств і пошук шляхів їх вирішення в пандемічних умовах потребують поглиблених наукових досліджень.

Постановка завдання. Метою статті є визначення і узагальнення проблем формування прибутку на smart-підприємствах та розробка рекомендацій щодо підвищення прибутковості вітчизняних підприємств в умовах пандемії COVID-19.

Виклад основного матеріалу дослідження. Карантинні обмеження щодо ведення бізнесу, введені в Україні за період 2019-2021 р.р, змусили більшість підприємств призупинити свою діяльність або перейти на віддалену роботу. Це потребувало термінової перебудови бізнес-моделі діяльності підприємств та спричинило додаткові проблеми в діяльності. З метою вирішення численних проблем в умовах пандемії вітчизняні підприємства намагаються проводити мінімізацію виробничих витрат і перебудовувати діючі до кризи бізнес-процеси [6, с. 75-82]. Разом з тим, призупинення діяльності підприємств і проблеми з реалізацією

продукції зумовили скорочення на 25% штату персоналу великих підприємств і 10-25% малих підприємств до кінця обмежувальних заходів [4]. Одночасно відбулося падіння обсягів реалізації продукції і прибутків вітчизняних підприємств. Наприклад, на підприємствах нафто-газової сфери обсяг продажів за аналізований період впав на 20-25%. В туристичній сфері відбулося значне зниження (на 58-78 %) обсягів міжнародних туристичних прибутків порівняно з 2020 роком [7]. Підприємства готельно-ресторанної сфери, особливо великі мережі готелів, в яких від 70 номерів, повністю зачинилися на період карантину [8].

В до пандемічний період кількість діючих підприємств в Україні за 2019 р. становила 1941625 суб'єктів (рис. 1).

Не зважаючи на початок пандемії COVID-19 наприкінці 2019 р., у 2020 р. кількість діючих підприємств в Україні дещо зросла на 1,65% (31952 суб'єкта) до 1973577 суб'єктів. Однак, за цей же період збільшилася на 2,6% питома вага підприємств в Україні, які отримали збиток, у загальній кількості підприємств (рис. 2). Якщо у 2019 р. збиткових підприємств налічувалося 26,0% із загальної кількості підприємств в Україні, то у 2020 р. їх чисельність збільшилася до 28,6%

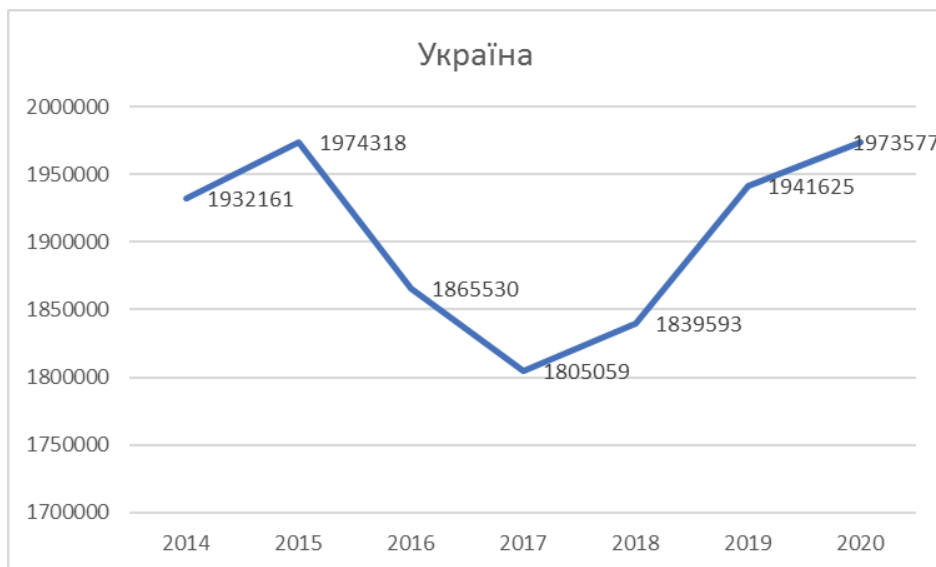

Рис. 1. Кількість діючих підприємств в Україні за період 2014–2020 р.р.

Джерело: узагальнено автором за [2]

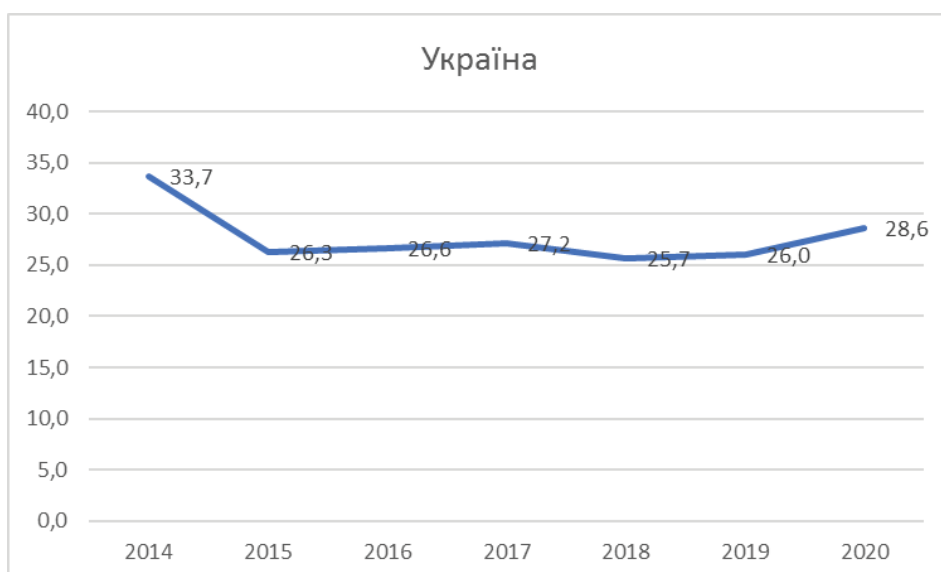

Рис. 2. Питома вага підприємств в Україні, які отримали збиток, у загальній кількості підприємств за 2014–2020 роки

Джерело: узагальнено автором за [2]

За період 2019-2020 р.р. внаслідок впливу пандемії COVID-19 у майже у всіх регіонах України зросла чисельність збиткових підприємств (рис. 3).

Так, «за даними Спілки українських підприємців України втрати прибутків великих підприємств становлять 10-25%, а малих підприємств на 25-50%» [4]. Найбільш постраждалими від панде-

мії COVID-19 регіонами, в яких зросла чисельність збиткових підприємств за період 2019-2020 р.р. стали: Одеська область (+5,8%), м. Київ (+3,9%), Кіровоградська область (+3,6%) (рис. 4).

Найменш постраждалими від пандемії COVID-19 регіонами, в яких зменшилася чисельність збиткових підприємств стали: Рівненська

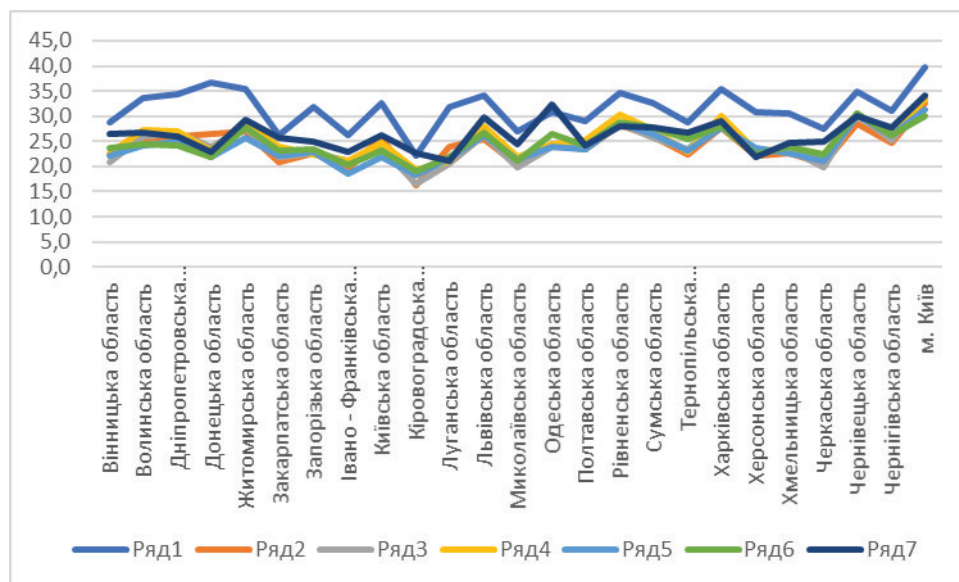

Рис. 3. Питова вага підприємств, які отримали збиток, у загальній кількості підприємств, за видами економічної діяльності у розрізі регіонів за 2014–2020 роки

Джерело: узагальнено автором за [2]

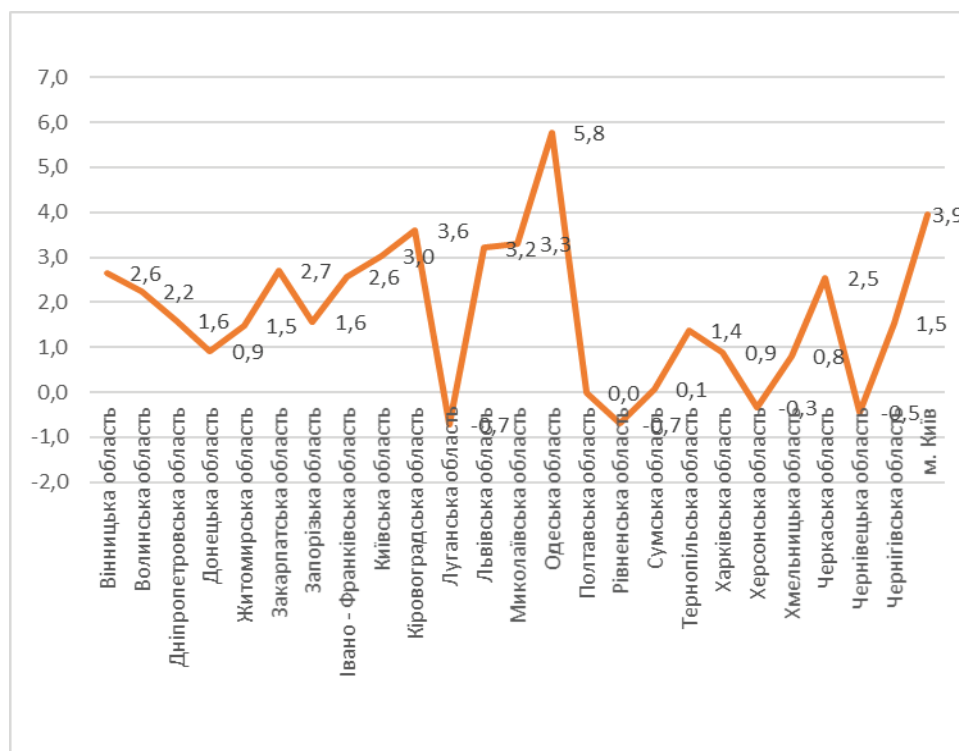

Рис. 4. Питова вага підприємств, які отримали збиток, у загальній кількості підприємств у розрізі регіонів України за 2014–2020 роки

Джерело: узагальнено автором за [2]

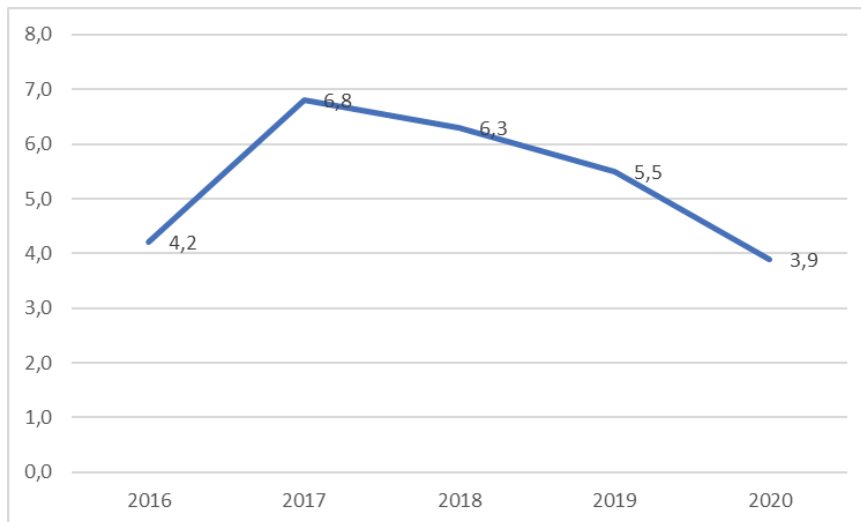

Рис. 5. Рентабельність операційної діяльності підприємств України за видами економічної діяльності за період 2016-2020 р.р

Джерело: узагальнено автором за [2]

область (-0,7%), Полтавська область (0%), Сумська область (+0,1%).

Якщо в до пандемічний період рентабельність операційної діяльності вітчизняних підприємств поступово зростала з 4,2% у 2016 р. до 6,3% у 2018 р., то з початком пандемії COVID-19 у 2019 р. вона впала на 0,8%. І у 2020 р. тенденція падіння рентабельності операційної діяльності вітчизняних підприємств ще більше прискорилося і досягла 3,9% низившись на 70% порівняно з минулим роком.

Однак, не всі вітчизняні підприємства стикнулися з проблемами організації бізнесу та прибутковості в умовах карантинних обмежень. Ті з них, що перейшли на віддалений спосіб роботи, впровадивши сучасні інформаційно-комунікаційні технології та інші технології Індустрії 5,0 змогли надалі продовжувати діяльність. Карантинні обмеження, введені в Україні під впливом пандемії COVID-19 пришвидшили темпи адаптації цифрових технологій в бізнес і відкрили перед вітчизняними підприємствами можливість оптимізувати свої бізнес-процеси за допомогою скорочення витрат на операційну діяльність, зменшення собівартості товарів та послуг та підвищення продуктивності праці найманих працівників. Наприклад, «в сфері страхування, не зважаючи на карантинні обмеження, відбулося збільшення кількості укладених в Україні договорів обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів в електронній формі у 3,2 рази порівняно з 2019 р.» [7]. За період введення карантинних обмежень на підприємствах роздрібною торгівлі «майже в два рази зростає частка продажів через мережу Інтернет (з 1,2 відсотка до 2,1 відсотка від всього роздрібного товарообороту), а обсяги безготівкових розрахунків

(як більш безпечних з санітарно-епідемічної точки зору) перевищили 36 відсотків від загального обсягу роздрібною торгівлі в Україні» [5]. Тому в умовах пандемії COVID-19 найменш постраждалими виявилися так звані smart-підприємства. За визначенням [9] smart-підприємство – це підприємство, яке «здійснило взаємодію апаратних засобів, первинних даних, програмного забезпечення, штучного й людського інтелектив». Основними відмінностями smart-підприємства від традиційного підприємства є:

1. Повна цифровізація бізнес-процесів підприємства на основі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та інших технологій Індустрії 5,0.
2. Висока інноваційна активність за рахунок безперервного пошуку і впровадження різних інновацій.
3. Створення в структурі підприємства власної науково-дослідної лабораторії для впровадження інноваційних розробок.
4. Підвищення ефективності діяльності підприємства за рахунок зменшення відходів, споживання електроенергії, скорочення часу виведення нового продукту на ринок, підвищення якості продукції [9].
5. Підвищення продуктивності ланцюжка поставок (продукти з високою цінністю, збереження робочих місць у своєму регіоні, прозорість процесу, захист прав інтелектуальної власності, зниження викидів CO₂) [9].
6. Швидка адаптація виробничого процесу до нових потреб споживачів і суспільства [1].

Висновки з проведеного дослідження. Пандемія COVID-19 змінила умови ведення бізнесу на вітчизняних підприємствах. Вони стикнулися з новими проблемами, що виникли в умовах карантинних обмежень, серед яких: неможливість

здійснення діяльності, скорочення штату персоналу, підвищення собівартості продукції, зниження рівня доходів, зниження прибутковості та інші проблеми. В таких складних умовах більшість вітчизняних підприємств вимушені були призупинити свою діяльність, а чисельність збанкрутілих підприємств збільшилася до 28,6%. Однак, карантинні обмеження майже не вплинули на ведення бізнесу на smart-підприємствах, які впровадили сучасні інформаційно-комунікаційні технології і «цифровізували» більшість бізнес-процесів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Душка А.О., Грунська А.Р. Вплив пандемії коронавірусу на експортну діяльність підприємств молочної галузі. *Підприємництво та інновації*. 2021. № 21. С. 43-48. URL: <http://ei-journal.in.ua/index.php/journal/article/view/467> (дата звернення 18.02.2022).
2. Економічна статистика. *Державна служба статистики*. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 18.02.2022).
3. Майборода О.Є., Сукрушева Г.О., Куліш Є.В. Теоретична сутність категорії «прибуток підприємства». *Економіка і суспільство*. 2017. № 10. С. 310-313. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/10_ukr/54.pdf (дата звернення 18.02.2022).
4. Мироненко-Шульган О. Малий бізнес в умовах пандемії COVID-19: правове регулювання фінансової підтримки державою. *UNBA*. 2020. URL: <https://unba.org.ua/publications/print/5792-malij-biznes-v-umovah-pandemii-covid-19-pravove-regulyuvannya-finansovoi-pidtrimki-derzhavoyu.html> (дата звернення 18.02.2022).
5. Прогноз економічного і соціального розвитку України на 2022-2024 р.р. *Департамент стратегічного планування та макроекономічного прогнозування*. Травень 2021. 115 с. URL: file:///C:/Users/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%80/Downloads/%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%93%D0%9D%D0%9E%D0%97_2022-2024_%D0%9A%D0%9C%D0%A3_1%D1%81_.pdf (дата звернення 18.02.2022).
6. Стешенко О.Д., Масалигіна В.В. Антикризисне управління в умовах пандемії. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2020. № 70-71. с. 75-82. URL: <http://btie.kart.edu.ua/article/view/222131/222306> (дата звернення 18.02.2022).
7. Шацька З.Я., Горбач С.В. Шляхи підвищення прибутковості вітчизняних підприємств в умовах пандемії COVID-19. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2021. № 11(264). с. 71-76. URL: http://dndiime.org/wp-content/uploads/2022/02/11_2021-1.pdf (дата звернення 18.02.2022).
8. Шацька З.Я., Шевель А.А. Організація роботи підприємств готельної сфери в умовах пандемії COVID-19. *Ефективна економіка (електронне видання)*. 2020. № 10. URL: <https://doi.org/10.32702/307-2105-2020.10.51> (дата звернення 18.02.2022).
9. Ящишина І. В. Суть та особливості smart-підприємств. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Економіка»: науковий журнал. 2018. № 11(39). С. 14–18.

REFERENCES:

1. Dushka, A. O. & Grunskaya, A. R. (2021). Vplyv pandemii koronavirusu na eksportnu diialnist pidpriemstv molochnoi haluzi [The impact of the coronavirus pandemic on the export activities of dairy enterprises]. *Pidpriemnytstvo ta innovatsii*, vol. 21, pp. 43-48. Retrieved from: <http://ei-journal.in.ua/index.php/journal/article/view/467>
2. State Statistics Service. (2021) [Ekonomichna statystyka]. *Derzhavna sluzhba statystyky*. Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Mayboroda, O. E., Sukrusheva, G. O. & Kulish, E. V. (2017). Teoretychna sutnist katehorii «prybutok pidpriemstva» [Theoretical essence of the category "enterprise profit"]. *Ekonomika i suspilstvo*, vol. 10, pp. 310-313. Retrieved from: https://economyandsociety.in.ua/journals/10_ukr/54.pdf
4. Mironenko-Shulgan, O. (2020). Malyi biznes v umovakh pandemii COVID-19: pravove rehulivannia finansovoi pidtrymky derzhavoiu [Small business in the context of the COVID-19 pandemic: legal regulation of financial support by the state]. *UNBA*. 2020. Retrieved from: <https://unba.org.ua/publications/print/5792-malij-biznes-v-umovah-pandemii-covid-19-pravove-regulyuvannya-finansovoi-pidtrimki-derzhavoyu.html>
5. Prohnoz ekonomichnoho i sotsialnoho rozvytku Ukrainy na 2022-2024 r.r. [Forecast of economic and social development of Ukraine for 2022-2024] *Departament stratehichnoho planuvannia ta makroekonomichnoho prohnozuvannia*. Retrieved from: file:///C:/Users/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%80/Downloads/%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%93%D0%9D%D0%9E%D0%97_2022-2024_%D0%9A%D0%9C%D0%A3_1%D1%81_.pdf
6. Steshenko, O. D. & Masaligina, V. V. (2020) Antykryzove upravlinnia v umovakh pandemii [Antykryzove upravlinnia v umovakh pandemii Anti-crisis management in a pandemic]. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*. 70-71. 75-82. Retrieved from: <http://btie.kart.edu.ua/article/view/222131/222306>
7. Shatska, Z. Y. & Gorbach, S. V. (2021). Shliakhy pidvyshchennia prybutkovosti vitchyznianskykh pidpriemstv v umovakh pandemii COVID-19 [Organization of work of hotel enterprises in the conditions of the COVID-19 pandemic]. *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini*, vol. 11 (264). 71-76. Retrieved from: http://dndiime.org/wp-content/uploads/2022/02/11_2021-1.pdf
8. Shatska, Z. Y. & Shevel, A. A. (2020). Orhanizatsiia roboty pidpriemstv hotelnoi sfery v umovakh pandemii COVID-19 [Organization of work of hotel enterprises in the conditions of the COVID-19 pandemic]. *Efektivna ekonomika (elektronne vydannia)*, vol. 10. URL: <https://doi.org/10.32702/307-2105-2020.10.51>
9. Yashchysyna, I. V. (2018) Sut ta osoblyvosti smart-pidpriemstv. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia»* [The essence and features of smart enterprises]. *Seriia «Ekonomika»: naukovyi zhurnal*, vol. 11 (39). 14–18.